

Impactul factorilor socio-culturali ai fenomenului obezității asupra populației

A. Tomacinschii

School of Management in Public Health
Nicolae Testemitanu State Medical and Pharmaceutical University
194 B, Stefan cel Mare Avenue, Chisinau, Republic of Moldova

Corresponding author: 373 22/ 205205. E-mail: angela_tomacinschii@yahoo.com

Manuscript received March 02, 2012; revised March 30, 2012

The impact of socio-cultural factors on obesity

The incidence of obesity is affected by socio-cultural factors such as socio-economic status, social circumstances, and cultural influences. The effects of these socio-cultural factors are also quite complex in specific populations according to gender, age, sometimes the racial group, and level of industrial development. The model found in industrialized countries can act in opposite ways in countries with low levels of economic development. However, in recent decades little attention has been given to investigating the contribution of socio-cultural factors and socio-cultural changes to the obesity pandemic. The mechanisms by which socio-cultural factors may affect body weight and lead to widespread obesity also are not well studied or understood. It is important to examine the impact of the social, economic and value systems on behaviors that can lead to obesity, especially diet and the level of physical activity.

Key words: obesity, socio-cultural factors, socio-economic status.

Влияние социально-культурных факторов на ожирение населения

Распространение ожирения среди населения зависит от социально-культурных факторов, такие как социальное и экономическое положение человека, культурное наследие. Кроме того, модели выражения формы ожирения в зависимости от социально-культурных факторов, достаточно сложны и специфически, будучи обусловлены такими факторами как пол, возраст, расовая группа и уровень развития общества. Такая же модель зависимости, примененная в промышленно развитых странах, может проявиться противоположным образом в странах с низким экономическим уровнем. Также, в последние десятилетия уделялось недостаточно внимания исследованиям о потенциальном вкладе социально-культурных факторов и изменений в пандемическом ожирении. Механизмы, с помощью которых социально-культурные факторы могут повлиять на массу тела, а также приводят к риску ожирения, также не очень хорошо изучены и поняты. Важно изучить влияние системы социальных, экономических и культурных ценностей на поведение, которое может привести к ожирению, особенно диеты и модели физической активности/пассивности.

Ключевые слова: ожирение, социально-культурные факторы, социально-экономический статус.

Introducere

În general, obezitatea este distribuită în rândurile populației în funcție de factorii socio-culturali, cum ar fi poziția social-economică, pe care o ocupă o anumită persoană, circumstanțele sociale, factorii culturali. Mai mult decât atât, modelele de manifestare a obezității în funcție de acești factori socio-culturali, la fel, sunt destul de complexe și specifice în funcție de sex, vârstă, câteodată de grupa rasială, precum și de nivelul de dezvoltare al societății, astfel un model de dependență, manifestat în țările industrializate se poate comporta invers în țările cu nivelul economic scăzut [1].

Totodată, în ultimele decade s-a acordat foarte puțină atenție investigațiilor în ceea ce privește potențiala contribuție a factorilor socio-culturali și a schimbărilor socio-culturale asupra obezității pandemice. Mecanismele, prin care factorii socio-culturali ar putea afecta greutatea corpului uman și duce la riscul apariției obezității, de asemenea, nu sunt încă bine studiate și înțelese. Atunci când vorbim despre influența factorilor socio-culturali ne referim, în primul rând, la sistemul de relații sociale (atribuțiile și relațiile care determină clasa socială; genul; etnia și alți factori sociali) și semnificația acestora. Astfel, este important de examinat impactul sistemului social, economic și de valori asupra comportamentului, care poate duce la apariția obezității (în special modelul de alimentație și activitatea/inactivitatea fizică). În particular, trebuie studiate categoriile socio-culturale (statutul social și economic,

etnia, importanța stării civile – căsătorit/necăsătorit) în funcție de rata de distribuție a obezității, este diferită [2].

Scopul lucrării: estimarea impactului factorilor socio-culturali ai fenomenului obezității asupra populației.

Material și metode

Articolul dat este bazat pe studierea reviuului literaturii de specialitate de peste hotare și autohtone. De asemenea, materialele informaționale ce țin de experiența internațională în domeniu, documente legislative naționale (ordine ale Ministerului Sănătății, Hotărâri de Guvern și Legi), Politica Sănătății din Republica Moldova; utilizarea Internetului și motoarelor de căutare, materiale ale organizațiilor internaționale de sănătate.

Discuții

Există o serie de potențiali factori socio-culturali, care duc la apariția riscului de obezitate. Aceștia pot fi clasificați în trei categorii mari:

1. atribuțiile și relațiile sociale.
2. factorii culturali și etnici.
3. statutul socio-economic.

Atribuțiile și relațiile sociale

Majoritatea cercetărilor privind interdependența dintre atribuțiile și relațiile sociale și obezitate se axează, în principal, pe

starea civilă a individului. Astfel, studiile efectuate în anii 50 ai sec. XX sugerează relația de dependență dintre masa corporală/riscul apariției obezității și starea civilă, evoluția și dezvoltarea acesteia (există studii care demonstrează tendința de sincronizare a greutăților partenerilor de viață), problemele familiale, și divorțurile. Totodată, rezultatele și concluziile acestor cercetări sunt inconsistente. Spre exemplu, unele cercetări sugerează ideea că masa corporală a bărbaților și a femeilor căsătorite sau care au fost în trecut căsătorite este mai mare decât a persoanelor care nu au fost niciodată căsătorite, altele care sugerează relația de dependență obezitate – gen, astfel, greutatea unui bărbat vreodată căsătorit este mai mare decât a unui bărbat niciodată căsătorit și viceversa, greutatea unei femei vreodată căsătorite este mai mică decât a unei femei niciodată căsătorite, și alte studii care demonstrează că nu există nici o relație de dependență dintre starea civilă și obezitate. Totodată, a fost stabilit drept fapt evident că mariajul prezice în cazul ambelor sexe sporirea masei corporale, în timp ce divorțul duce la reducerea din greutatea corpului.

Deși studiile privind riscul obezității, în funcție de atribuțiile și relațiile sociale, în mod special, s-au axat pe impactul stării civile, totuși este posibil ca și alte relații sociale să fie importante. Spre exemplu, unele cercetări demonstrează că există o relație de dependență dintre sporirea masei corporale și, respectiv, riscul apariției obezității, și activitatea profesională a individului. De asemenea, maternitatea poate duce la sporirea masei corporale. Unele studii demonstrează și existența grupării obezității pe familii. [2, 3, 4].

Factorii etnici și culturali

Influența factorilor culturali asupra masei corporale poate fi urmărită în cadrul studiilor de comparare a ratei obezității printre persoane de diferite grupuri etnice, care locuiesc în aceeași țară. Astfel, în SUA, unde au fost efectuate multiple cercetări privind relația dintre factorii etnici și obezitate, s-a constatat că o rată mai mare a supraponderabilității și obezității se observă în rândurile populației afro-americane, decât la populația caucaziană și hispanică. Totodată, cea mai joasă rată a obezității se întâlnește la populația de origine asiatică. Astfel, cauza diferențierii ratei obezității în funcție de rasă și etnie nu este înțeleasă până la capăt. În timp ce factorii biologici pot determina variația ratei obezității în funcție de grupurile etnice, studiile privind impactul aculturației demonstrează că în cadrul grupului etnic rata obezității este influențată de așa factori precum mediul înconjurător, factorii psiho-sociali și culturali. [5, 6].

Statutul socio-economic

Majoritatea cercetărilor privind influența factorilor socio-culturali asupra obezității se axează, în special, pe studiul impactului statutului socio-economic (SSE). De regulă, aceste studii examinează relația dintre SSE (utilizând un șir de indicatori precum veniturile, studiile, activitatea profesională) și masa corporală sau riscul obezității. În publicația lui Sobal și Stunkard din 1989, se examinează 144 de studii și cercetări ale relației dintre SSE și obezitate în societățile dezvoltate. Astfel, se observă că în cazul femeilor se manifestă consecvent o relație invers proporțională dintre SSE și rata obezității, în timp ce la bărbați și copii această dependență nu este constantă. Spre exemplu, conform acestor studii, rata obezității este de 6 ori mai mare la femeile cu un SSE mai scăzut. Totodată, aceste cercetări nu oferă o privire asupra relației pe termen lung dintre SSE și riscul obezității. Cercetările efectuate ulterior, pentru a examina influența predictibilă a SSE asupra obezității au utilizat dezagregarea SSE în componente, au

demonstrat că cea mai relevantă relație de dependență între masa corporală și factorii socio-culturali o are ocupația profesională, în timp ce mai puțin predictibilă este interdependența dintre masa corporală și studiile (educația) persoanei, iar așa factor cum ar fi veniturile persoanei nu a relatat o interdependență constantă și clară cu obezitatea. Această concluzie poate sugera ideea că există diferite mecanisme de transmisie a efectelor factorilor socio-culturali asupra obezității [7].

Mecanismul de propagare a factorilor socio-culturali asupra obezității

Cercetările asupra relației dintre factorii socio-culturali și obezitate au demonstrat că nu atât relațiile sociale, apartenența la o oarecare etnie, sau statutul socio-economic al persoanei sunt responsabile de riscul de obezitate, ci modul prin care acești factori se propagă în diferite păături sociale, provocând obezitatea. Astfel, Sobal și Stunkard au presupus că există un șir de mecanisme potențiale, prin intermediul cărora, SSE poate influența obezitatea (factorul ereditar, mobilitatea socială, cultura alimentației în cadrul păturilor social-economice, activitatea fizică și practicarea sportului etc), însă aceste mecanisme nu au fost suficient testate empiric [7, 8].

Factorii de comportament de risc pentru apariția obezității

Analizând mecanismul de propagare al factorilor socio-culturali asupra obezității, este necesar în primul rând de a cunoaște evoluția obezității. După cum se știe, obezitatea este rezultatul unui dezechilibru energetic, când acumularea energiei prevalează asupra consumului acesteia. Deși factorul genetic are o contribuție importantă la apariția riscului obezității, dezechilibrul respectiv este direct influențat de așa factori de comportament cum ar fi alimentația și activitatea fizică. Actualmente există o lipsă de informații și studii privind impactul asupra riscului de apariție a obezității, a unor factori de comportament specifici, cum ar fi alimentarea cu produse fast-food, trecerea peste mesele de dejun, consumul sărac de fructe și legume, consumul excesiv de carne, vizionarea televizorului în timpul mesei etc. Însă, cum s-a menționat mai sus, acești factori afectează direct dezechilibrul energetic. Pentru a înțelege etiologia obezității este necesar să fie efectuate mai multe cercetări și studii în acest domeniu [8].

Există un șir de studii, care arată că în cadrul grupurilor divizate conform trăsăturilor socio-culturale, pot fi marcate modele diferențiate de comportament alimentar și de practicare a activității fizice. În comparație cu persoanele cu un nivel scăzut al SSE, persoanele care au un SSE înalt tind să urmeze o alimentație mai sănătoasă din punct de vedere al principiilor recomandate de dietologi. Totodată, consumul de legume și fructe este mai mic în cazul persoanelor adulte celibatate, divorțate, separate, văduve sau care locuiesc singuri, în comparație cu persoanele căsătorite. Modul de alimentație al femeilor cu copii mici, de asemenea, este aliniat la recomandările specialiștilor dietologi, în comparație cu cel al altor femei. Paradoxal, deși statutul de persoană căsătorită este asociat cu o activitate fizică mai intensă, persoanele care se află în perioada de maternitate practică o activitate fizică mai scăzută. Niveluri scăzute de activitate fizică sunt înregistrate mai des în cazul minorităților naționale, iar persoanele de culoare urmează diete mai puțin sănătoase în comparație cu cele albe.

În pofida variației modului de alimentație și al activității fizice, în funcție de factorii socio-culturali, este necesar de menționat că doar un număr restrâns de studii a testat cantitativ ipoteza că

manifestarea în mod deosebit a fenomenului obezității, în funcție de variațiile socio-culturale, poate fi explicată prin diferențierea socio-culturală a comportamentelor de bază. Printre acestea ar putea fi menționate trei studii, care evaluează rolul factorilor de comportament (inclusiv modul de alimentare, activitatea fizică, vizionarea televizorului), în funcție de nivelul SSE asupra ratei obezității printre fetele adolescente, în rândul populației active, antrenate în câmpul muncii, precum și în rândurile bărbaților și femeilor [9].

Schimbările socio-culturale și obezitatea pandemică

Deoarece factorii socio-culturali au o influență importantă asupra riscului apariției obezității și, ca urmare a răspândirii obezității, putem concluziona că creșterea semnificativă a ratei obezității în ultimii 30 de ani în Europa, America de Nord, Australia și alte țări industrializate ar putea să coincidă cu schimbările majore ale factorilor socio-culturali din aceste țări. Spre exemplu, schimbări importante au survenit în componența și structura familiilor, începând cu anii 70 din secolul trecut, care au avut un impact major asupra atribuțiilor și relațiilor sociale și asupra creșterii riscului obezității. Să luăm ca exemplu Marea Britanie, unde a scăzut de la o treime în anul 1971 la doar o pătrime în anul 2011 numărul așa ziselor "familii tradiționale" cu doi copii în grijă. Numărul căsătoriilor a scăzut cu 20% între anii 1991 și 1994, în timp ce rata divorțurilor a sporit de 2 ori în aceeași perioadă. Pe parcursul acestor 30 de ani a crescut simțitor ponderea gospodăriilor compuse dintr-o singură persoană, cu un trend mai evident în cazul persoanelor mai tinere, în special bărbați, care locuiesc singuri.

O altă schimbare socio-culturală, care pare să afecteze atribuțiile sociale, este antrenarea în câmpul muncii. La fel, în cazul Marii Britanii, din 1984 și până în 2002, a scăzut ponderea bărbaților în totalul forței de muncă ocupate și a crescut numărul femeilor angajate. În ultimele 2 decade s-a schimbat radical structura persoanelor angajate, cu o descreștere drastică în industrie și o sporire a lucrătorilor angajați în sectorul serviciilor financiare până la o proporție de 1 la 5 în 2002. S-a schimbat, de asemenea, diversificarea din punct de vedere etnic și cultural a populației în țările industrializate, a suferit schimbări și structura, numărul și destinația migrantilor.

Totodată, s-a extins inegalitatea din punct de vedere al venitului pe cap de locuitor în așa țări precum SUA, Marea Britanie, Uniunea Europeană. Odată cu creșterea economică mai intensă în aceste regiuni, a fost remarcată o reducere considerabilă a numărului de muncitori necalificați. Aceasta a rezultat într-o lărgire a discrepanței între persoanele mai avute și cele mai puțin avantajate, a inegalităților socio-economice, fapt care a dus la o creștere a ratei obezității în rândurile populației mai sărace [9, 10].

În Republica Moldova a fost elaborat un document și aprobat de către Guvern – „Politica Națională de Sănătate în perioada 2008-2017”, (Hotărârea Guvernului RM nr. 886 din 06.08.2007). Acest document elucidează responsabilitatea structurilor de stat și a societății civile în vederea asigurării securității economice și sociale a populației. Astfel, printre problemele sănătății publice, care se regăsesc în Politica Națională de Sănătate și care pot fi rezolvate prin acțiuni multisectoriale, fac parte și cele ce prevăd prevenirea și combaterea obezității [11, 12].

Conform acestor date, pentru Republica Moldova probabilitatea de extindere a „epidemie de obezități” este înaltă. Iar determinanțele care favorizează răspândirea obezității sunt multiple, și anume:

1. **Factori comportamentali** – obiceiurile alimentare ne-sănătoase, alimentația cu mâncăruri tip fast-food și dulciuri concentrate, consumate în exces și din cauza ambalajelor și reclamelor ispititoare, cunoștințele insuficiente ale populației despre alimentația sănătoasă, nerespectarea de majoritatea oamenilor a regimului de muncă și odihnă, nepracticarea în deplină măsură a sportului, culturii fizice etc.

2. **Factorii neuropsihici** pot favoriza, de asemenea, apariția bolii prin modificarea apetitului și a stilului de viață.

3. Anumite **modificări ale activității glandelor endocrine** pot crea o predispoziție la obezitate.

4. **Factorii ereditari**. La anumite persoane există o predispoziție la obezitate. Această predispoziție este, de obicei, comună mai multor membri ai unei și aceleiași familii, fiind o predispoziție familială.

Concluzii

1. Obezitatea este una dintre provocările fără precedent pentru sănătatea publică, dar care este încă subestimată în majoritatea țărilor cu economie în tranziție.

2. Cercetările asupra relației dintre factorii socio-culturali și obezitate au demonstrat că nu atât relațiile sociale, apartenența la o oarecare etnie, sau statutul socio-economic al persoanei sunt responsabile de riscul de obezitate, ci modul prin care acești factori se propagă în diferite pături sociale provocând obezitatea.

3. În ultima perioadă literatura sociologică, antropologică, psihologică, nutriționistă și medicală tot mai des prezintă rezultate ale cercetărilor privind impactul factorilor socio-culturali, inclusiv modul de alimentare și de activitate fizică, asupra riscului de apariție a obezității. Însă, pentru elucidarea tuturor aspectelor acestei relații de dependență, inclusiv influența unor factori specifici din categoria SSE precum studiile, profesia, venitul, atribuțiile și relațiile sociale, nivelul de influență asupra diferitor categorii de persoane din societate, în RM sunt necesare studii mai aprofundate.

Bibliografie

1. Strategia de dezvoltare a sistemului de sănătate în perioada 2008-2017.
2. Hays S. Structure and agency and the sticky problem of culture. *Sociol Theory*. 1994;12.
3. Stunkard AJ. From explanation to action in psychosomatic medicine: the case of obesity.
4. Noppa H, Hallstrom T. Weight gain in adulthood in relation to socioeconomic factors, mental illness and personality traits of middle – aged women.
5. Sobal J, Rauschenbach B, Frongillo EA. Marital status changes and body weight changes. *Soc Sci Med*. 2003;56.
6. Gordon- Latrns P, Adair LS, Popkin BM. Ethnic differences in physical activity and inactivity patterns and overweight status. *Obes res*. 2002;10.
7. Sobal J, Stunkard AJ. Socioeconomic status and obesity. *Psychol Bull*. 1989;105.
8. Ball K, Crawford D. Socioeconomic status and weight change in adults obesity: a review. *Soc Sci Med*. 2005;60:1987-2010.
9. Steele P, Dobson A, Alexander H, et al. Who eats what? A comparison of dietary patterns among men and women in different occupational groups. *Aust J Public Health*. 1991;15.
10. Summerfield C, Babb P. Social trends. *National Statistics*. 2003;33.
11. Rezultatele Studiului Demografic și de Sănătate a populației în RM/ Biroul Național de Statistică al RM, 2006.
12. Hotărârea Guvernului RM nr. 886 din 06.08.2007 „Cu privire la aprobarea Politicii Naționale de Sănătate”. *Monitorul Oficial* nr.127-130/931 din 17.08.2007.